

Veto

ALGEMENE STUDENTEN RAAD

Weekblad. Jaargang 11, '84-'85.
 Ekstra nummer, dd. 25 juni 1985

Verantw. Uitg.: Paul Bijmans
 's Meiersstraat 5, 3000 Leuven.
 Tel. 016/22.44.38.

Met dit ekstra Veto-nummer willen de Vetoredactie en de Algemene Studentenraad van Leuven een hulde brengen aan de man die 18 jaar lang het boegbeeld is geweest van onze universiteit.

EN VERDER...

Wetenschappelijke carrière 2
 Raketten- en paus-speech 2
 De tweede stichter van de KUL ... 3
 De redevoeringen van de rektor ... 4
 Nieuws van het front 4

Pieter De Somer, geboren te Niel (Antwerpen) op 22 december 1917 en overleden te Leuven op 17 juni 1985, zoon van Polydoor De Somer en Maria Helena De Ridder, gehuwd met Paula Legein op 4 mei 1946.

1939: Baccalaureus in de Thomistische wijsbegeerte.
 1942: Dokter in de geneeskunde (KUL)
 1952: Docent KUL.
 1955: Hoogleraar KUL.
 1966: Pro-rector van de Nederlandstalige KUL
 1967: rektor van de Nederlandstalige KUL
 1971: rektor van de KUL.
 1976: herverkozen als rektor.
 1981: tweede maal herverkozen als rektor.

Begrafenis

Zaterdagvoormiddag werd rektor De Somer onder enorme belangstelling ten grave gedragen. Hij was overleden zondagnacht 17 juni en gedurende de voorbije week hadden alle media uitvoerig aandacht besteed aan deze, toch wel opmerkelijke figuur.

Veto was ook op de begrafenis. Een verslag.

Het nieuws sloeg maandagvoormiddag in als een bom: op 67-jarige leeftijd was Piet De Somer, rektor van de KUL sinds 1967, overleden. De media besteedden uitgebreid aandacht aan zijn plotse dood.

In het avondnieuws werd uitvoerig ingegaan op 's mans verdiensten, zowel op wetenschappelijk gebied als in zijn beleid: de splitsing en de financiering van de Leuvense universiteit, het bevorderen van de internationale uitstraling, het scheppen van passende structuren voor onderwijs en onderzoek en niet in het minst zijn gedurfde stellingnamen in de rakettenkwistie en tegenover de paus.

In 'De Standaard' was de berichtgeving hieromtrent eerder aan de magere kant. Hoofdredakteur Paul Goossens van 'De Morgen' echter, die sinds '68 een haat-liefde verhouding met de rektor had, vulde meer dan drie pagina's van zijn krant met interviews, citaten en opinies van politici en academici.

Vorige zaterdag dan nam de Leuvense universitaire gemeenschap afscheid van haar eerste lekenrektor.

Laatste groet

Vanaf 9 uur kon men een laatste groet brengen in diezelfde hallen, waar de jaarlijkse inschrijvingen plaatshebben. De vier zonen van de rektor werden er vergezeld van de groepsvoorzitters De Meester en De Brock en van vice-rektor Tavernier.

Vlak voor elven vertrok de begrafenisstoet van de Hallen naar de Sint-Pieterskerk, waar de begrafenisplechtigheid zou plaatsvinden. De kist werd gedragen door zes studenten: de vier vertegenwoordigers van de studenten op de academische raad en twee geneeskundestudenten. Ze was versierd met de zwart-rode toga van de rektor.

Tallose bloemen en kransen werden mee-ge-dragen (waaronder ook één van de ASR en één van de KUL). Langs de Naamsestraat stonden de mensen in dichte drommen stil te zijn terwijl op de beiaard een koraal van Bach weerklonk.

In de kerk waren talrijke personaliteiten aanwezig: de koning was vertegenwoordigd door zijn hofmaarschalk. Ook present waren premier Martens en Eyskens, Coens, Tindemans, Dehaene, Aerts, Geens en senaatsvoorzitter Leemans. Verder ook nog de rektoren van de Belgische universiteiten, kardinaal Suenens, de pauselijke nuntius, enzovoort. Dit lijstje is zeker niet exhaustief. Trouwens de kerk was zo overvol dat buiten nog heel wat mensen de diensten volgden via luidsprekers.

Kardinaal Danneels leidde de plechtigheid. Voor het muzikaal zeer verzorgde gedeelte stonden het universitair koor en het universitair harmonie- en symfonisch orkest borg.

Hulde

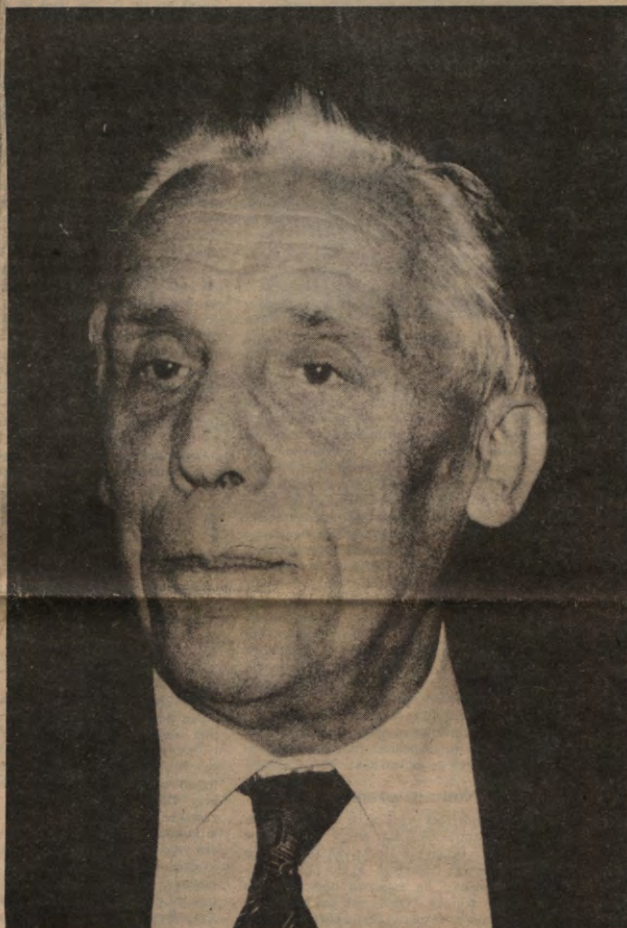
In de homilie bracht mgr. Maertens, rektor van de universitaire kampus Kortrijk, aan de familie de gevoelens van medeleven over van de ganse universitaire gemeenschap. Hij bracht in herinnering hoe de overleden rektor de ludieke kant van het bestaan cultiveerde wat hem ongetwijfeld hielp om op historische momenten moeilijke beslissingen te treffen en non-konformistische standpunten in te nemen. "Onder een spontane, bijwijlen scherpe ironie, ging een nauwelijks ingehouden gevoeligheid en zachtheid schuil", zei Maertens. Verder citeerde hij ook uit de toespraak van De Somer tot de paus om aan te tonen hoe De Somer 'onrustig' werd gemaakt door het 'nog niet gekende', omdat hij het niet in zijn greep had. Maertens eindigde: "In deze kerk, waar u bijna 20 maal het academiejaar hebt geopend en waar u zoveel keren het feest van de Sedes Sapientiae vierde, in deze kerk zeggen wij u eenvoudig en bedroefd; bedankt."

Offerande

Zoon en kleinzoon De Somer lazen de voorbeden samen met prof. Borggraef, groepsvoorzitter bio-medische wetenschappen. De daaropvolgende offerande bestond uit drie kwartieren aanschuiven van familieleden, ministers, rektoren, buitenlandse afgezanten, studenten, professoren, assistenten en vrienden en kennissen van de overleden rektor.

Na de eucharistieviering werd de lijkrede uitgesproken door prof. Tavernier, vice-rektor, en een in memoriam door prof. A. Lacquet, vast sekretaris van de Koninklijke Akademie voor Geneeskunde van België.

Ook Tavernier had het over de unieke karaktertrekken van De Somer. "Rektor De

Somer had tijd voor zijn dekanen, zijn academici, zijn medewerkers, zijn studenten. Wat na en naast de beleidsvergaderingen gebeurde, was even belangrijk als de officiële agenda. Vriendschap en kollegialiteit was essentieel in zijn visie op leiderschap." Verder belichtte Tavernier de wetenschappelijke verdiensten van de rektor en zijn beleidskapaciteiten.

"Enkele krachtige beleidslijnen met als inspiratiebron het onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek, de internationale openheid, de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de universitaire denkwereld, de verdediging van menselijke waardigheid, hebben de richting bepaald." Tavernier eindigde zijn lijkrede met de woorden: "Piet De Somer, u laat aan de universiteit een prachtige erfenis na. De krachtlijnen die u ontwikkeld hebt, vormen een stevige basis voor de verdere uitbouw en bloei van deze universiteit, uw universiteit. Hiervoor zijn we u intens dankbaar."

In memoriam

Piet De Somer was ook sinds 1960 door de koning benoemd als titelvoerend lid van de Koninklijke Akademie voor Geneeskunde van België, waarvan hij tevens de ondervoorzitter is geweest.

Het 'In memoriam' werd uitgesproken door prof. Lacquet, sekretaris van voornoemde akademie. Deze belichtte vooral de wetenschappelijke carrière van de rektor. Deze situeerde zich in het domein van de anti-biotika (penicilline) rond 1945, wat leidde tot de oprichting van een farmaceutisch bedrijf. In 1954 stichtte De Somer het Rega-instituut voor fundamenteel virologisch en chemo-therapeutisch onderzoek. Hij verleende zijn mede-

werking aan meer dan 400 publikaties en hield ontelbare voordrachten op internationale bijeenkomsten.

In 1944 kreeg hij de prijs van de Akademische Wedstrijd, ingericht door de Akademie voor Geneeskunde en in 1945 deze van haar franstalige zusterinstelling. Ook het succes van de nationale anti-polio-kampagne in het midden van de jaren vijftig, ingericht door het Ministerie van Volksgezondheid, was voor een groot deel te danken aan een vaccin, dat o.l.v. De Somer was ontwikkeld. Hiervoor kreeg hij de driejaarlijkse prijs van de Belgische Nationale Liga tegen de Poliomyelitis. In 1971 mocht hij van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek de vijfjaarlijkse Prijs De Leeuw-Damry-Boullart in ontvangst nemen.

Naast de vele prijzen kreeg de overleden rektor ook zeven eredoktoraten en menigvuldige onderscheidingen, waaronder het Doctoraat Honoris Causa van de rijksuniversiteit Gent, bij gelegenheid van haar vijftigjarig jubileum.

"De Akademie zal een bijzondere zitting wijden aan de herdenking van het leven en het werk van onze konfrater," aldus prof. Lacquet.

Abdij

Na de eucharistieviering begeleidden een tweehonderd tal mensen de rektor naar zijn laatste rustplaats, die zich bevindt in de pittoreske Abdij van het Park, net buiten de stad.

Onder een aarzelende zon nam de familie afscheid van een geliefd echtgenoot en vader en de Universiteit van een befaamd wetenschapper en een groot rektor.

Barth De Moor

Op 22 juni 1985 werd Piet De Somer na een plechtigheid in de Sint-Pieterskerk naar zijn laatste rustplaats begeleid. (foto Veto)

Over De Somer in de wetenschap Je hebt bouwers en sjouwers

De Somer heeft in zijn wetenschappelijke loopbaan, welke zich over circa 40 jaar uitstrekt (einde WO-II tot heden), heel wat belangrijke ontwikkelingen in de mikrobiologie gezien en mee helpen tot stand brengen. Veertig jaar is voor de jonge lezers van dit tijdschrift een eeuwige. Voor iemand die ze aan zijn ogen heeft zien voorbijgaan, lijkt het slechts een ogenblik. Alles is relatief, jawel! Maar toch zal men moeten toegeven dat nooit voorheen in zo korte tijd zoveel ontdekkingen mekaar opvolgden en in de geneeskunde in toepassing gebracht werden.

Toen ik in 1956 als doktoraatsstudent geneeskunde voor het eerst in De Somer's laboratorium begon te werken had hij zijn eerste fase van wetenschappelijke activiteit reeds achter de rug. Onmiddellijk na de oorlog had hij zich met volle entoesiasme op de ontwikkeling van antibiotica geworpen. Het was de begintijd van de penicilline, de tijd dat dit eerste alkr antibiotica nog geproduceerd werd uit schimmels die van het binnenoppervlak van melkflansen gekweekt werden. In de jaren die volgden zou men voor de productie overschakelen op schimmels die in 'dieptekulturen', dus in fermentatietanks gekweekt werden. Het invoeren van deze technologie in een (dan nog) klein Waals bedrijf (nu Smith Kline — R.I.T.) was één van De Somer's eerste grote verzevenlijkingen. Tegelijkertijd werd koortsachtig gezocht naar natuurlijk voorkomende schimmels die nog niet gekende antibiotica produceerden. In de periode rond de stichting van het Rega Instituut (1955) ontdekte De Somer en zijn kleine groep medewerkers verscheidene dergelijke antibiotica. De meeste bleken (zoals verwacht) reeds elders geïsoleerd te zijn geweest; andere waren onbruikbaar omdat ze te giftig waren. Enkele nochtans vonden hun weg naar de geneeskunde. De bezielingskracht van De Somer en wellicht ook het feit dat het jonge bedrijf financieel floreerde, leidden in 1955 tot de oprichting van het Rega Instituut, een kompleks van laboratoria waar onderzoekers van de afdeling Mikrobiologie van onze universiteit over de modernste apparatuur en uitgebreide werkingskredieten konden beschikken. Dit nieuwe centrum gaf aan jonge studenten in geneeskunde de gelegenheid om meer fundamentele problemen i.v.m. antibiotica aan te vatten. Eén van deze thema's was het bevorderend effect van antibiotica op de groei van jonge dieren, een effect dat tot op de dag van heden met succes gebruikt wordt in de veeteelt (niet te verwarren met het gebruik van hormonen!). De vraag was hoe dit groei-effect tot stand komt. Het bleek snel dat de bacteriën die normaal in de darm voorkomen iets met het effect te maken hadden. Dit onderzoek leidde in de jaren '60 tot de uitbouw van een centrum voor studies op kiemvrije dieren, dieren dus die zonder darmbacteriën gekweekt worden zodat men dan het effect van iedere bacteriesoort apart kan bestuderen. Zo leidde het aanvankelijk zuiver toepassingsgericht onderzoek uit zo zover fundamenteel onderzoek naar de samenstelling en de rol van bacteriële darmflora.

Nonsens-premissie

Dit eerste onderzoekstema uit de carrière van De Somer (de antibiotica) laat ons toe even stil te staan bij één belangrijk aspect van zijn visie op wetenschappelijk onderzoek. In zijn optiek moeten fundamenteel en toegepast onderzoek een continuüm vormen. "Onderzoek om het onderzoek" en zonder expliciet perspectief op toepassing in een menselijk waardevolle context had voor De Somer weinig of geen aantrekkingskracht. Anderzinds vond hij dat, waar men ook aan vernieuwend toegepast onderzoek begint, men onmiddellijk botst op onopgeloste vragen over de natuur der dingen. Deze vragen trachten oplossen is nog min of meer fundamenteel onderzoek. De scheidbaarheid tussen fundamenteel en toegepast onderzoek, een premisse die door mensen uit beleidsmilieus vaak gehanteerd wordt, was voor De Somer een nonsens-premissie, die hoogstens als façade bruikbaar was. Alle goed onderzoek was voor De Somer tegelijkertijd fundamenteel en toegepast. Alleen die invalshoek kon, volgens hem, naargelang het temperament van de betrokken onderzoeker(s) verschillen. Wat hemzelf betrof: de directheid van gans zijn eigen persoonlijkheid dreef hem steeds thema's uit te kiezen uit de actuele noden van praktijk en maatschappij. Dit gold trouwens niet alleen voor zijn activiteiten als wetenschapper maar voor alle aspecten van zijn veelzijdige bezigheden. De keuze van thema's voor zijn toepassing als rektor zijn daar even sprekende getuigenissen van.

Kinderverlamming

Een tweede onderzoekstema uit de carrière van De Somer was de ontwikkeling van vaccins tegen virusziekten. Na de oorlog braken er in verschillende landen epidemieën uit van kinderverlamming, een ziekte die niet tot de verbeelding van de jeugdige lezers van dit tijdschrift zal spreken, maar die nog levendig in de herinnering leeft van al wie 50-plusser is. Het was een gevreesde ziekte, verspreid door het drinkwater. Aangestude personen (meestal kinderen en adolescenten) stierven tengevolge van verlamming van hart- of ademhalingspijpen, anderen werden gekend voor het leven door een verlamming van één of andere lidmaat. Alhoewel de ziekte reeds lang bekend

was, had ze zelden of nooit dergelijke epidemische vormen aangenomen. Het verwekkend agens, het poliovirus, (kinderverlamming = poliomyelitis) werd echter pas in de veertigjarige geïsoleerd door overzetting op aapjes. Er was ook pas een nieuwe techniek ontwikkeld om virussen te kweken: de cel- of weefselweekmethode. Het was een dan nog moeilijke techniek, een soort spitsbiotechnologie avant la lettre. Ze bestaat erin dat men cellen van mensen of dieren in glazen flessen, los van het lichaam of enig orgaan, doorweekt. De aldus gekweekte cellen kunnen dan gebruikt worden als gastheer voor virussen, in plaats van proefdieren (bv. aapjes in het geval van poliovirus).

Omstreeks 1950, terwijl hij nog vlot met de antibiotikaproblematiek bezig was, ondernam De Somer verscheidene studiereizen naar de Verenigde Staten, met de bedoeling de weefselweekmethode in ons land in te voeren. Het koortsachtige werk leidde snel tot succes: de twee (principeel ietwat verschillende) types van entof tegen kinderverlamming werden in het Rega Instituut en in de firma R.I.T. ontwikkeld. Er werden testen ontwikkeld om de veiligheid en de efficiëntie van de stansieve loten vaccins te waarborgen en te standaardiseren. Er werden eerst voorzichtige vaccinatieproeven bij mensen (studenten, medisch personeel) ondernomen, om nadien massale vaccinatiecampagnes bij de bevolking te organiseren. Zo werd België (gehouden weliswaar door het feit dat het klein en administratief goed georganiseerd is) het eerste land ter wereld dat volledig vrij was van kinderverlamming. Daarmee waren het Rega Instituut en de firma R.I.T. ook de eerste laboratoria in ons land die op grote schaal de nieuwe technologie van cel- en weefselweek beoefenden.

Rubella

Na het verdwijnen van de kinderverlamming stelde zich omstreeks 1960 een andere virusziekte aan de orde: rode hond of rubella.

Tot omstreeks 1962 was men er niet in geslaagd het virus te kweken of op proefdieren over te zetten. In 1964 werden in het Rega Instituut proeven ondernomen om het virus op celkweken van konijnieren te laten groeien. Eén van de proeven die het entoesiasme van De Somer ten deden stijgen was de waarneming van prof. E. De Clercq (toen student 2de doktoraat geneeskunde) dat konijnen ingespooid met het virus veel antistoffen produceerden. Dit entoesiasme droeg in grote mate bij tot de succesvolle ontwikkeling door de firma R.I.T. van het nu nog alomtebende en alomtegebruikte Belgische rubellavaccin.

Van in den beginne was De Somer ervan overtuigd dat de vaccinatie tegen rubella, zoals eerder gebeurd was met deze kinderverlamming, verplicht gesteld moest worden. Dit is tot op heden niet gebeurd.

Na rubella kondigde zich omstreeks 1968 een nieuw doelwit voor vaccinatie aan: serumhepatitis, een gevaarlijke vorm van geelzucht of leverontsteking die verspreid wordt door virus in transfusiebloed maar ook door intiem contact tussen mensen en door spuitjes bij druggebruikers. Omstreeks 1968 ontdekte Blumberg een gemakkelijke methode om het virus in het serum of in kultuurvloestoffen aan te tonen. Echter, om een vaccin te ontwikkelen moest men het kunnen kweken. Onder het impuls van De Somer werden pogingen ondernomen om het virus op celkweken te laten groeien. Snel bleek dat dit niet mogelijk was. (Het is trouwens tot op de dag van heden nergens gelukt.) Voor de idee om het vaccin te breiden uit bloed van mensen die dragers zijn van het virus, voelde hij niet veel. Hij had daarvoor, twee redenen: veiligheid en logistiek. Hij zag niet goed hoe men voor ieder vaccinot voldoende waarborg zou kunnen bekomen dat er geen ander (eventueel nog onbekend) virus uit menselijk bloed aanwezig zou zijn. Ook zag hij niet goed hoe men voldoende virus-positief bloed zou kunnen inzamelen om het vaccin voor iedereen ter beschikking te kunnen stellen.

Op korte tijd kreeg hij ongelijk: door andere laboratoria werd een goed en klaarblijkelijk veilig vaccin ontwikkeld op basis van menselijk donorbloed. Op langere termijn kreeg hij gelijk. De ongerustheid over de veiligheid van het vaccin toen het AIDS-virus ontdekt werd, bewees dat zijn veiligheidsbezwaren niet ongerichtvaardig waren. Verder is het thans duidelijk dat de huidige methode van vaccinbereiding snel zal verdrongen worden door vaccin bereid met de techniek van genetica engineering. De Somer had dus goed gezien dat de in 1970 haalbare oplossing voor een hepatitisvaccin slechts tijdelijk kon zijn.

Buiten deze drie vaccins (polio, rubella en hepatitis) had De Somer weinig interesse voor de ontwikkeling van vaccins tegen andere virusziekten: mazelen, bof, griep, waarop nochtans in andere laboratoria veel, interessant en productief werk verricht werd. Hij had voor de terzijdestelling van deze onderzoekstema's wellicht verschillende redenen. Vermoedelijk was de belangrijkste hieronder dat ze voor hem geen echte uitdaging betekenden. Men hoefde slechts concepten toe te passen en technieken aan te passen die voor kinderverlamming en rubella met succes gebruikt waren geweest.

Hiermee raken we een ander aspect van zijn manier om wetenschap te bedrijven: eens mens als wetenschapper een concept duidelijk heeft kunnen stellen, en dat men er de eerste rijpe vruchten

van geplukt had, vond hij, moest men de rest van de vruchten door anderen laten plukken. Hij illustreerde dit principe ironiserend met te zeggen: je hebt bouwers en sjouwers, tracht bij de eersten te zijn.

De korte tijd verstreken tussen het overlijden van De Somer en het ter perse gaan van dit nummer belet mij op de andere aspecten van zijn wetenschappelijke loopbaan en visies op wetenschappelijk onderzoek in te gaan. Dit kan wellicht in een volgend nummer.

A. Billiau

De wetenschappelijke carrière van Piet De Somer is ook onder zijn rektorat nooit tot een bijkomstigheid verworpen. Veto sprak Dr. A. Billiau van het Rega-instituut aan om de wetenschappelijke kant van rektor De Somer te belichten. Dr. Billiau is sinds de oprichting ervan aan het Rega-instituut verbonden, en werkte aldus dagelijks met De Somer samen.

Waarden en waarheden tracht

Rektor De Somer was geen gemakkelijkmak. Gesprekken met hem bleven vaak haperen in zijn ironiserende, relativerende benadering van wat gevraagd werd. Dat merkten we vaak genoeg als de studenten voor het indienen van een nota op de Akademische Raad vanwege de ASR nog met hem gingen praten om de motieven, argumenten en vragen te verduidelijken. Rektor De Somer bleef vooral rektor van zijn universiteit: wat hij als juist beschouwd zou hij verdedigen. En zijn standpunt haalde het meestal ook.

Als we hier schrijven dat De Somer een vrij man was, eigenzinnig, ongebonden, iemand die diert ingaan tegen gangbare meningen... dan herhalen we akenten die vorige dinsdag ook in de landelijke pers geleed werden. Misschien klieches dus — maar deze karakteristieken berusten op de ervaringen van zo veel mensen, dat ze wel juist moeten zijn.

Die innerlijke vrijheid, samen met het bewustzijn aan het hoofd van een belangrijke instelling als de K.U. Leuven te staan, kwam misschien vooral naar voren tijdens zijn toespraken, op de momenten waarop hij de hele universiteit en via de pers het land bereikte. Twee van zijn redes vinden we in dit verband memorabel: die bij de opening van het academiejaar '83 ("Reflektes omtrent kernbewapening"), en, heel recent, de toespraak bij het pausbezoek.

"Reflektes omtrent kernbewapening" houdt veel meer in dan enkele persoonlijke bedenkingen over het toen erg actuele probleem van de plaatsing van kernkrachten in België. De aanclding voor de keuze (of een dekking voor kritiek in de zin van "schoenmaker, blijf bij je leest") waren twee eerdere stellingnames in universitaire middens, de ene van Helmut Schmidt, bij zijn eredoctoraat in '83 (pro plaatsing), de andere van Kardinaal Berardin (tegen plaatsing), bij een eredoctoraat van de Notre Dame University.

Schmidt pleitte voor plaatsing, omdat men "door een volkomen machtsverwicht steeds weer opnieuw de vrede sticht." Over een dergelijk evenwicht als middel tot vrede laat De Somer geen twijfel bestaan. De geschiedenis immers "toont dat dergelijke evenwichten slechts van korte duur zijn en dat ze snel gekompenseerd worden door tegenmaatregelen in het andere kamp." Het gevolg is dan dat de "balans van wederzijdse afschrikking steeds zwaarder geladen wordt. De afschrikking wordt veel sterker, maar ook de gevulgen, indien van afschrikking wordt overgestapt naar gebruik, worden katastrofalier." Het evenwicht als argument aanvaardt wordt dan

De tweede

De dagen na het overlijden van rektor De Somer heeft de pers bol gestaan van de verhalen van "mensen die hem persoonlijk gekend hebben". Plots heeft iedereen De Somer persoonlijk gekend. En iedereen blijkt zijn eigen visie te hebben op de persoon. Interpretatiestrijd en exegese kunnen beginnen. Slechts de allergrootsten is dat gegeven. Toen in 1226 de stervende Franciskus naar Assisi werd teruggevoerd, was er een gewapende eskorte nodig: de inwoners van Perugia waren zinnens het lijk te stelen als relikwie.

Voor het lijk van de betreurde rektor wordt nu wel niet gevochten — relikwieën raken een beetje uit de mode — maar voor de erfenis van zijn gedachtegoed wél. In het Middagstuk

irrelevant en gevaarlijk. En verder, over de rol van Europa: "De beslissingsmacht om de fatale stap te zetten berust bij een zeer klein aantal mensen, met aan het hoofd de president van de Verenigde Staten. Wat blijft er dan nog over van onze onafhankelijkheid en vrijheid die wij j-ist met zulk engagement tegen een vreemde bezetter wenselijk te vrijwaren?"

Niet-partijgebonden

Met deze uitspraken al toonde De Somer zich geen slaafse adept van het standpunt dat toen door de CVP werd ingenomen, de partij die toch kon hopen of verwachtte steun te krijgen van het hoofd van de belangrijkste Vlaamse onderwijsinstelling. Integendeel. De Somer stelde in verband met de raketten de partitatie, en daarmee het hele Belgische politieke systeem in vraag. Ook de partijtucht voor deze stemming werd afgewezen: "Vanuit deze redenering (nvdv. een citaat van de paus over de rol van de publieke opinie in het vredesvraagstuk) zou ik de konklus kunnen trekken dat de politieke partijen niet het recht kunnen opeisen in naam van hun kiezers een politiek door te drukken in een zo belangrijk domein als de atombewapening. De scheidslijn tussen voor- en tegenstanders van het plaatsen van kernkrachten doorkruist de politieke fracties. De parlementariërs zouden, los van partitidisciplie of regeringscoalitie, tenminste de vrijheid moeten hebben om te stemmen volgens eigen geweten. Een gewone democratische meerderheid van 50% plus 1 is niet voldoende voor beslissingen die de toekomst van de bevolking in een dergelijke mate hypotekerem."

En dan, na deze analyse van het politieke belang, de (retorische?) vraag: "Zou een referendum, na objectieve voorlichting over de risico's en de etische aspecten van het plaatsen van kernkrachten, niet een nuttige leidraad kunnen zijn, of is dat utopisch?"

Eenzijdige stappen

Mag een kristen, met de afschrikking als doel, dreigen met het inzetten van kernwapens, terwijl hij weet — of alleszins beweert — dat hij het daadwerkelijk gebruik van deze wapens moreel niet zou kunnen verantwoorden? Dat is de vraag vanwaar Helmut Schmidt vertrok. De Somer sluit zich bij dat etische uitgangspunt aan. Maar zijn gevolgtrekkingen verschillen. Omwille van het wankle evenwicht, omwille van de nu al aanwezige nucleaire vernietigingskracht en omwille van de gevaren voor eskalatie bij een eventueel "beperkt" konflikt, kwam hij onduidelijkzinnig op voor het zetten van beperkte eenzijdige stappen — zoals niet-plaatsing er en had kunnen zijn: "De oplossing ligt zeker niet in een naïef pacifisme. De mens is zo niet gemaakt, hij zal oorlogvoeren tot het einde van zijn geschiedenis. Wij zullen nog lange tijd moeten leren leven met

stichter van de KU Leuven

van 17 juni noemde Paul Goossens hem "een vrijzinnig katoliek". In De Standaard van 18 juni reageerde KULAK-rector Guido Maertens prompt: "Geen vrijzinnig katoliek, zoals sommigen beweren, maar vrijmoedig, ruimdenkend". *What's in a name?* vroeg Shakespeare al. Rond een figuur als Piet De Somer blijkt daar veel in te zitten.

Om toch een klein beetje afstand te bewaren zocht Veto iemand op die de Somer amper persoonlijk gekend heeft; maar die als historicus druk bezig is met precies dat deel van de universitaire geschiedenis dat voor eeuwig en drie dagen zal verbonden blijven aan de naam van de overleden rector. Dr. Louis Vos, docent KUL en KULAK, specialist eigentijdse studentengeschiedenis.

Veto: *Krijgen we na de persoon De Somer nu de myte De Somer?*

Vos: "Dat zit er wel in, ja. En dat is ook een beetje onvermijdelijk bij iemand die zo'n rol heeft gespeeld. Het was een man van uitzonderlijke klasse, dat staat wel vast, en ook de periode waarin hij gewerkt heeft is van uitzonderlijk belang. Je zou hem eigenlijk de *tweede stichter van de KU* kunnen noemen."

Veto: *Hoerzo?*

Vos: "Na de splitsing waren er die smalend van "een universiteit van het Hageland" spraken. Onder impuls van De Somer werd het echter een internationaal befaamde instelling, sterk Angelsaksisch gericht. In de VLIR ijverde hij voor financiering per student. Hierdoor werd de rekrutering doorheen het hele land een sterke troef. De structuren werden hervormd, met de gezapige oudbolligheid was het voorgoed gedaan."

en te verzoenen

ontwapens. Wat wel mogelijk schijnt is het zetten van beperkte eenzijdige stappen, met de bedoeling een proces op gang te brengen dat later zou kunnen leiden tot wederzijdse nucleaire ontwapening. Afzien van de plaatsing van kernraketten in Europa zou een eerste teken van "goodwill" kunnen zijn in die richting, en tegelijkertijd een tegemoetkoming aan de wensen van de Europese volkeren."

Rector De Somer wist heel goed dat hij zich met deze uitspraken heel wat kritiek op de hals haalde. Maar hij heeft met deze rede dat, wat hij zag als de morele taak van de universiteit, terdege opgenomen. De publiciteit bij deze speech, en de duidelijke en — voor een man in zijn positie — radicale stellingnames betekende toen, oktober '83, een belangrijke inbreng in de discussies rond de raketten. Misschien vooral door de etische en niet-partij-politieke inspiratie.

Vrijheid voor de wetenschap

Ook bij het pausbezoek toonde De Somer zich weer onafhankelijk. Deze keer niet van partijen, maar van de Kerk. De rector wees in zijn toespraak een dogmatische beïnvloeding van de wetenschap door de Kerk van de hand. Hij sprak zich uit voor de wisselwerking tussen "aanhankelijkheid" (aan de Kerk) en de "vrije gemeenschap van leermeesters en studenten". De trouw aan Rome wordt niet gekenmerkt door "slaafsheid of gedwee conformisme."

In deze rede verdedigde De Somer zijn visie op de universiteit als broeikas voor maatschappelijke verandering. Dat de K.U. Leuven een katholieke instelling is, mocht voor hem geen rem zijn in de beoefening van de wetenschap. Meer nog: "De K.U. Leuven beschouwt het als haar plicht gevestigde waarheden bestendig in vraag te stellen en zo nodig aan te passen aan de taal en het denken van onze tijd." In deze periode, waarin de Kerk met deze paus weer sterker schijnt te willen ingrijpen in het hele maatschappelijke leven, getuigt het volgende pleidooi weer van zijn onafhankelijkheid: "Wetenschappelijke vorsers van eerder welke discipline moeten over de vrijheid beschikken om het ongekende in kaart te brengen. (...) Hun dienst ook de vrijheid tot dwalen te worden toegekend: dat is een essentiële voorwaarde opdat zij als onderzoekers hun opdracht — en de universiteit als instelling de hare — zouden kunnen vervullen." Met deze uitspraken stelde De Somer, de leek-rector, de onafhankelijkheid van de wetenschap aan de orde.

Rector De Somer bleef kritisch vraagtekens zetten bij actuele problemen in de maatschappij en aan de universiteit. Los van de verwachtingen die men van hem en zijn functie had, los van eventuele kritiek. In die zin was hij een werkelijk progressief man.

Relinde Baeten

Veto: *Was de breuk echt zo groot?*

Vos: "Vanaf de heroprichting van deze universiteit in 1834 tot ongeveer 1967 heeft zij een konstant gezicht gehad: katholieke studenten, die ondanks conflicten rond de Vlaamse kwestie in de hand werden gehouden door de klerikale hiërarchie. Na de revoltes van 1966 en 1968 kregen we de gesekulariseerde student in een kritisch-kontestaire studentenbeweging, die zich autonoom opstelt tegenover elke vorm van gezag. Het is de grote verdienste geweest van De Somer dat hij zich niet tegen deze beweging heeft gekeerd, maar haar heeft aangevoeld, heeft proberen te begrijpen en pragmatisch te vertalen in leefbare structuren."

Opportunisme?

Veto: *Toch lees je in de studentenpers van die Woelige Jaren de konstante klacht dat De Somer de beweging van '68 verraden had en een dolk in de rug stak.*

Vos: "Dat is niet zo abnormaal als je de atmosfeer van die jaren kent. In de eerste fase van de revolte werd De Somer door vrijwel iedereen ingehaald als de reddende engel: hij was leek, uitgesproken tegen de betutteling van de bisschoppen en succesvol Vlaming. Maar de revolte maakte krachten los die zich altijd radikaler ontwikkelden."

Veto: *Zaals?*

Vos: "Je kunt die evolutie prachtig volgen bij de twee meest markante studentenleiders van dat moment, Paul Goossens en Ludo Martens."

Paul Goossens — ooit nog seminarist — evolueerde geleidelijk van Vlaamsgezindheid naar links-reformisme. Ludo Martens begon zijn carrière als bezieler van ABN-kernen, flirte dan met provo, om tenslotte bij Voorzitter Mao terecht te komen.

In de revolte van '68 kon de massa van de studenten in Goossens haar boegbeeld erkennen. Zijn uitspraken werden in wat er concreet aan de universiteit leefde, Martens daarentegen werd de man-achter-de-schermen, die binnen de achterban van Goossens een schare volgelingen rekruteerde op marxistisch-leninistische basis. Dat verschil voelde De Somer intuïtief aan. In Goossens zag hij een valabel gesprekspartner en tevensreger — en die gevoelens waren wederkerig. Martens daarentegen verafschuifde hij en hij heeft geprobeerd hem van de universiteit te verwijderen. In de ogen van De Somer misbruikte Martens immers het academische leven om de universiteit zelf te vernietigen. Denken we maar aan wat op dat moment in China gebeurde. Het typeert de man echter wel weer dat hij nooit de beweging van Martens — MLB — op autoritaire manier stokken in de wielen heeft gestoken. Marxisme aan een katholieke universiteit, dat moest dan wel weer kunnen."

Veto: *Een ander verwijt tegen hem is dat hij opportunist zou zijn geweest.*

Vos: "Ik zou daar toch voorzichtig mee zijn. Er zit veel meer continuïteit in het optreden van die man dan het soms lijkt."

Veto: *Zijn rakettenstandpunt werd "een fin de carrière-zei" genoemd "om uiteindelijk zelfs de sympathie van de studenten te winnen".*

Vos: "Dat geloof ik niet. Waar had die man die populariteit dan wel voor nodig? Het tegendeel is zelfs waar: vele mensen hebben hem dat standpunt niet in dank afgenomen en zelf heeft hij zich grondig geïnformeerd alvorens in het debat tussen te komen. Ik vermoed dat dit standpunt uitgeredend zijn manier was om zijn rektorambt gestalte te geven. In alles wat hij deed vond hij dat de universiteit maatschappijbetrokken moest blijven, en daar was hij zeer consequent in. Hij was tegen "principes om de principes" maar ook tegen principeeloes achtermahlolen."

Veto: *Zaals bij het pausbezoek, waar hij een geladen term als "vrij onderzoek" in de mond durfde nemen? Daar waar Massaux van de UCL stelde dat het leergezag het laatste woord heeft.*

Vos: "De Somer pleitte inderdaad voor universitaire autonomie met dat nu al beroemde zinnetje over "het recht op dwaling". Zoiets hebben we in de UCL niet gehoord van de academische overheid."

Veto: *Blijkbaar heeft de UCL het traditionalisme mee naar Louvain-la-Neuve genomen?*

Vos: "Dat is natuurlijk niet uitsluitend de verdienste van De Somer. De revolte had een duidelijk anti-klerikale en voor sommigen anti-autoritaire inslag. De nieuwe Nederlandstalige universiteit moest dan ook meer democratisch zijn. Maar er had iemand aan het hoofd kunnen komen die zijn koelbloedigheid verloor en paniekerieën was gaan vertonen."

Veto: *De Somer hield het hoofd koel?*

Vos: "Dat was soms grappig. Zo herinner ik mij een akte van 20 studenten die zijn auto op straat tegenhielden en hem ter plekke uit zijn ambt vervallen verklaarden. Hijzelf bleef rustig tot de rijksmacht hem kwam ontzetten. Zo bleef hij ook kalm toen ze zijn dossiers het raam uitkeilden. Maar toen ze dat ook met zijn sigaren wilden doen, toen werd hij furieus."

Veto: *Niets menselijks was hem vreemd?*

Vos: "Zeker niet, hij was beslist geen koude kikker en ook geen perfecte diplomaat. Hij kon sterk emotioneel betrokken zijn en zelfs impulsief reageren. Die keer bijvoorbeeld toen hij de studentenspeech onderbrak bij de opening van het akademiejaar. Of toen hij de psychiatrische experimenten van Steven De Batselier te ver-

vond gaan."

Links-rechts

Veto: *Was hij de Rode Rector van het Rode Leuven?*

Vos: "Oh nee. Het Pallietkerke noemde hem jarenlang rector na Mao maar dat was gewoon omdat dit ideologisch in hun kraam paste. Bepaalde katholieke namen het hem kwalijk dat hij de katholiciteit van de professoren niet doorslaggevend vond in het academisch leven. Ook het feit dat hij geen soort prefect wilde zijn van een voortgezet kollege werd hem kwalijk genomen. Er waren ouders die om die reden zelfs weigerden hun kinderen nog naar Leuven te sturen. Die mensen begrepen gewoon de onvermijdelijke evoluties in de samenleving niet. Voor professoren keek De Somer vooral naar hun wetenschappelijke bagage en hun pedagogische kwaliteiten. Van studenten verwachtte hij dat ze kritisch hun eigen waarden zouden ontdekken."

Veto: *Recent sprak hij wel vrees uit voor een mogelijke verrechtiging van de studenten.*

Vos: "Dat lag volledig in zijn lijn. De Somer mocht zich dan nooit laten meesleuren door radikalisme, maar van een kritische en autonome studentenbeweging is hij altijd voorstander geweest. Ook in de jaren dat hij vanuit zijn positie verplicht was aan de rem te trekken. Wat hem vooral tegenstak was een ongeïnteresseerde, ongeëngende studentenbeweging. Dat noemde hij nihilisme en daar was hij vies van."

Veto: *Verskillende commentatoren verklaren die mentaliteit vanuit de Universitas-beweging. Wat was dat precies, die beweging?*

Vos: "De Somer kwam eigenlijk uit de KSA. In 1937 was hij gowleider van Oost-Vlaanderen. Binnen die beweging waren er twee tendensen: de ene wilde een puur kerkelijke werking. De andere strekking — die in Oost-Vlaanderen de bovenhand had — wilde kerkelijk-strijdende en binnenwereldse doeleinden integreren. Op universitair niveau zette die tweede trend zich door in een beweging rond het maandblad *Universitas*."

Veto: *Daarbij valt stevast de naam Alberti Dondeyne.*

Vos: "Dondeyne was niet de eigenlijke stichter maar wordt — als jong hoogleraar — vanaf 1933-'34 proost. Het is vooral hij die de beweging haar gezicht geeft: een soort denk- en werkgemeenschap van professoren en studenten, die meevolueert met de tijdsgeest. Voor de oorlog kan die beweging omschrijven als rechts, maatschappij-hervormend, katholiek, korporatistisch, gemengd-autoritair maar zeker ook anti-fascistisch. Tijdens de oorlog wordt deze groep aan de universiteit een laatste wijkplaats voor democraten. Een korte tijd draait ze zelfs een anti-defaitistisch sluitblad. Wel wat zoetwaterig als je het nu leest, zeker geen verzetsliteratuur, maar in die tijd en in die sfeer toch heel wat."

Veto: *En De Somer maakt deel uit van die groep?*

Vos: "Hij is voorzitter in 1938-'39 en behoudt ook na zijn studententijd contact. Na de oorlog ontwikkelt de groep zich tot "een open denkkentrum voor katholicisme". Zij willen "in de universitaire gemeenschap openkernelijk op zoek gaan naar de waarheid". Dat was een echte verademing binnen de gesloten kerk van Pius XII."

Veto: *De Somer was ondertussen toch bezig met zijn wetenschappelijke en zakelijke loopbaan?*

Vos: "Maar hij heeft zich daarin nooit opgesloten. De intellectuele discussie bleef hem boeien en hij vond haast moeiteloos aansluiting bij jongere generaties. Tenslotte groeide de behoefte aan een blad voor algestudeerden. Dat werd *De Maand*, dat zelfs financieel door hem mee gedragen werd. "Met de groep rond De Maand waren wij de konstanten van het klerikalisme" verklaarde De Somer later. In 1970 vond hij dat er geen verdere dekloralisatie nodig was. Hij bevorderde dan een proces dat leidde tot *De Nieuwe Maand*, een blad dat zich ging inspannen voor progressieve frontvorming. De Somer heeft toen afgehaakt, maar niet op een rankneuze manier. Hij vond die

Piet De Somer als gowleider van de KSA in 1937.

ontwikkeling eigenlijk niet meer dan logisch, maar engagerde er zichzelf niet meer in. Je zou wel kunnen zeggen dat hij de katalysator was in de beslissende discussie."

Veto: *Blijkbaar is dat zijn grootste verdienste geweest: dat hij op beslissende momenten katalysator was van een nieuwe tijdsgeest. Nu is die man er niet meer en wij kunnen ons voorstellen dat behoudsgezinden hun kans schoon zien.*

Vos: "Ja, het is duidelijk dat de controverse standpunten die De Somer durfde innemen dikwijls in een verkeer keelgat schoten."

Veto: *Onus Dei probeerde ook al bij het pausbezoek voet aan wal te krijgen.*

Vos: "We moeten inderdaad niet naïef zijn. Maar er spelen toch ook andere factoren mee: persoonlijke ambities, tegenstellingen humane-eksakte wetenschappen, misschien zachte druk vanuit de hiërarchie als die een geestelijke wil."

Veto: *En wie kan daaruit naar voren komen?*

Vos: "Ik kan geen koffiedik kijken maar ik vermoed dat elke kandidaat die wil verkozen worden op voorhand voldoende bekendheid moet hebben en vooral over bestuurservaring moet beschikken. Dat hypoteekert sterk de mogelijkheid van een eventuele parachutage van buitenaf. Bovendien zijn de inspraakorganen stevig verworden en niet te passeren. Tenslotte is er de mentaliteit van het jonge academische korps: die mensen hebben veelal hun vorming in de breukjaren gehad en in hun werkt de geest van die tijd nog door. Het is uitgesloten dat de klok twintig jaar wordt teruggezet. De kritische KUL, dat haar tweede stichter overleefde, daar ben ik zeker van."

Veto: *Het zal geen makkelijke klas worden voor zijn opvolger.*

Vos: "Dat is het nooit als je een sterke persoonlijkheid moet vervangen."

Eddy Daniels
(met medewerking van
Chantal Janssens)

W ijen rektor De Somer kwam in de loop van jaar 1966 aan de top van de Leuvense machts hiërarchie. Sindsdien mocht hij ettelijke keren zijn opinie uitdrukken in het openbaar. Voor de gelegenheid gingen wij grasduinen in zijn redegis 1966. Woorden tekenen immers vaak de man.

Zo wordt elk jaar de "rede van de rektor van de KUL" onder brosjurevorm uitgegeven. De binnenpagina's vermelden dan steeds: "de toespraak die door rektor P. De Somer werd gehouden op de plechtige openingszitting van... bevatte slechts een keuze van uittreksels uit deze brochure". Elke bespreker begeeft zich dus op glad ijs als hij zich enkel op deze documenten steunt. Iets beter is men af met de "officiële perskist" die bij elke rede in beperkte oplage aan de perslief wordt uitgedeeld. Maar zelfs dan nog liet de rektor op zijn meest gloedvolde ogenblikken bepaalde passages weg, improviserde enkele lijnen bij en legde andere intonaties.

Mede hierdoor waren de redegis van De Somer telkens momenten waarnaar uitgekken werd. Al had hij geen Demostheesthem, hij bezat de gave om bepaalde dingen net zo apert bloot te leggen zonder zelf kwetsbaar te worden voor kritiek. Iemand drukte dit ooit zo plastisch uit: in een rede van De Somer (trouwen ook tijdens een gewoon gesprek) merkte hij telkens dat hij voorzichtig de werke schoonmaakt, daarna zijn scherpe kritiek toestoot om dan net op tijd de weg terug te balsemen.

We schreven dus 1966 toen De Somer prorektor benoemd werd van de Vlaamse afdeling van de nog unitaire universiteit. Zijn eerste speech handelde onder meer over de verhouding universiteit-gemeenschap, iets wat nu ettelijke keren terug zou komen. De universiteit moet volgens De Somer "het vertrouwen trachten te winnen van de ondernemer, de politicus, de vakbondslider en ze kan dat alleen door duidelijk te tonen dat ze zich bewust is van haar verantwoordelijkheid tegenover de gemeenschap". Nu viel dit gezegde op een ogenblik dat het vertrouwen van die gemeenschap inderdaad ver te zoeken was. De politieke spanning, met als kulminatiepunt de taalkwestie, maakte de problematiek van de Leuvense universiteit uitermate explosief. De Somer heeft zich ook in volgende jaren opgeworpen als de voorvechter van de *katolieke*, zij het dan niet onkritische universiteit. Een hoewel hijzelf een duidelijk voorstander was van de universitaire boederscheiding riep hij in 1966 nog iedereen op "om de sereniteit te herstellen".

Demokratisering?

In 1967 heet het dan dat "het bestaan van een Franse universiteit te Leuven op het politiek vlak spanningen blijft verwekken die de sereniteit, zo noodzakelijk voor de universitaire activiteit, vertroebelen". De academische vrijheid van de universiteit komt centraal te staan: "dit wil zeggen vrijheid om zichzelf te

18 jaar redevoeringen

De Somer als redelijk wezen

besturen. Het is de plicht van de gezagsdragers de universiteit te beschermen tegen de invloed van drukingsgroepen en haar autonomie te bewaren".

"Als tegenprestatie behoort de universiteit niet in dienst te staan van gelijk welke politieke groep of strekking. Zij moet onbaatzuchtig en onbevooroordeeld de waarheid zoeken".

Ondertussen begon Leuven-Nederlands steeds meer concrete gestalte te krijgen. De Somer maakte zich dan ook zorgen over de te voeren expansiepolitiek. Voor de expansie moesten de middelen immers van de overheid komen. De Somer was wel bereid, eerder uit realiteitsoverwegingen, een marginale controle van de overheid op de bestedingen te tolereren. Maar hoofdzakelijk moest een einde gemaakt worden aan de discriminatie van het vrije ten opzichte van het staatsonderwijs. De vrije universiteiten moesten ook geld krijgen, de controle van de staat moest echter minimaal blijven. De Somer zal trouwen ook vaak de staatsimpening in de *rijk* universiteiten betreuen.

Geluklijk was hij ook niet over de regionale spreiding van de universiteiten. In zegge en schrijve 1967 hebben de universiteiten te weinig "dimensie". Men moest meer streven naar concentratie van de bestaande middelen dan naar

versnippering ervan. "Alleen grote universiteiten zijn bij machte op peil te blijven". Dat men in Leuven studenten vreesde te verliezen — ongegronde vrees zoals later bleek — speelde echter ook mee. De Somer vond dan ook dat "bij de toekenning van de studiebeurzen een politiek moet worden gevolgd die ertoe strekt, in het kader van een verdere democratisering, het iedere student mogelijk te maken zonder afstandsbekommernis aan gelijk welke universiteit te studeren". Een uitspraak die er toen, om welke redenen dan ook geuit, mocht wezen.

Rust

De splitsing was een feit in 1968. Voor de eerste maal "ging de academische stoet niet uit, bleven de toga's geborgen, bleven de pedellen thuis". Maar De Somer gaf zelf aan niet te willen breken met de tradities. Alhoewel hij dat jaar wel enig maatschappijkritisch geschut bovenhaalde. "De uitingen van ongenoegen bewijzen ernstige spanningen rond de universiteit" en deze mochten niet open ekstremitisch hoopje worden gemeten. Oorzaken van de malaise: "explosie van het studentenaantal, onzekerheid over de toekomst in de welvaartsmaatschappij...". "Men krijgt soms de indruk dat het doel van de opvoeding niet meer is de

mens op het cultureel peil van zijn tijd te brengen maar hem in te schakelen in een productiesysteem". Het wezen van de universiteit als vrij denkkentrum zou hierdoor verloren gaan. De oplossing bestond er dan ook niet uit kunstmatig "de rust binnen de universiteit te herstellen". "Noch een volledige hervorming van het pedagogisch systeem, noch de realisatie van het medebeheer zal de rust herstellen, evenmin als de tentatie om met ijeren hand elke opstandige houding te onderdrukken." Voor het eerst duikt een van De Somers steeds weerkerende stokpaardjes op: "de universiteit mag zich niet laten verleden tot een helpeloze versnippering in specialisaties, met de bedoeling diplomeerden af te leveren die geknipt zijn om een zeer specifieke taak in de maatschappij te leveren". Algemene opvoeding moet de boodschap blijven. Dat daarbij de industrie toch wat ontzien moet worden, vooral omwille van de researchsteun, spreekt uiteraard vanzelf. Dit zal althans in latere redegis blijken (vb. 1984).

Wij belanden ondertussen in 1971 en God mag weten hoe, maar alles was rustig geworden aan de unif. De Somer sprak dan maar over de toekomst van de universiteit in het licht van de demokratisering van het onderwijs. De binnen-universitaire structuur mocht niet afgekeken worden van de parlementaire democratie. Het sprak vanzelf dat de klemtoon kwam te liggen bij degenen die er het meest mee te maken hadden: de profen. De studenten werden wel gezien als gesprekspartners op die gebieden waarbij ze rechtstreeks betrokken zijn: uitbouw van het kurikulum en onderwijsprogramma's. Deze nieuwe universitaire structuur mocht zelfs "revolutionair" genoemd worden, hoewel de "actieve kern" van de studenten er zich niet mee kon verzoenen. "De zwiigende meerderheid zal er zich waarschijnlijk niet eens van bewust zijn dat een herstructurering werd doorgevoerd." De demokratisering naar-buiten (cf. regionale spreiding) was echter het grootste gevaar, naast het ook steeds weer opduikende probleem om "degeijk academisch personeel" te rekruteren. Men moest dan ook een gepast statuut voor de academici proberen te verkrijgen.

Ekstremitisme

Terloops meldde De Somer toen ook dat de academische overheid niet langer disciplinair kon optreden, onder meer op seksueel gebied, tegenover de "volwassenen die haar verdedigen toevertrouwd". Alleen in de gemeenschapshuizen die door de universiteit zelf ingericht worden, mocht het ouderlijk gezag nog echt vertrouwen stellen.

1972 bracht weer de financies ten berde. "De voortdurende regeringsmaatregelen (waaronder een hoger inschrijvingsgeld) deden afbreuk aan de democratiseringpolitiek die ernaar streefde universitaire onderwijs gratis te beschikking te stellen". Ook de vreedse studenten stonden in de kijker. Vanuit ontwikkelingslanden zouden zij onbeperkt in aantal mogen komen studeren. Dit was immers ontwikkelingshulp. Voor buurlanden moesten echter remmen ingebouwd worden. Opvallend genoeg sprak De Somer zich in dat jaar ook al uit voor een regionalisering van het onderwijs.

In 1974 werd het imago van de universiteit nog verrekend door "enkele extremitistische studentengroeperingen". Niets nieuws onder de zon blijkbaar, al konstraste "de apathie der doornestudenten toch wel erg". De academische overheid betreurde het tekort aan engagement bij de meerderheid der studenten. Datzelfde jaar nam De Somer vooral het tekort aan Belgisch wetenschapsleiders op de korrel: investeringen op vlakken waar wij toch geen geïnteresseerden hebben en omgekeerd. Voor het eerst komt ook het geloof in de sterke persoonlijkheid naar voor. "Op gebied van fundamenteel onderzoek bereikt een superieure vorser meer resultaat dan honderd middelmatigen. De grote ontwikkelingen in de positieve wetenschappen gebeuren niet door omvangrijke onderzoeksteams". Dit benadruken van de creativiteit, van de eksplorerende Einzelgänger zal ook een van De Somers lievelingstema's blijken te worden. "De universiteit moet trouwen een reservaat instandhouden van onafhankelijke onderzoekers, op domeinen waarvan men nu nog niet weet of ze maatschappelijk relevant zullen worden."

1976 bracht ons dan een blik naar de volgende vijf jaar. Op dat ogenblik begonnen bepaalde ideeën vaste ingredi-

enten te worden, wat De Somer ook bij een der volgende redegis (1981) uitdrukkelijk zou toegeven: autonomie, tekort aan wetenschapsleiders, noodzaak een efficiënte universitaire structuren. Numerus clausus kwam ook zeer eksplisiet aan bod: "aan ieder die ertoe bekwaam is moet de mogelijkheid geboden worden om te studeren aan de universiteit. Dit impliceert echter vanwege de gemeenschap geen enkele verplichting een sociale status te waarborgen of een inkomen". "Op deze algemene regel zou ik een uitzondering willen maken voor studierichtingen die zeer beroepsgericht zijn en meer een technische dan een algemene vorming geven zoals bv. geneeskunde, tandheelkunde en farmacie". En om de kwaliteit van het onderwijs niet verder te doen tanen, pleitte De Somer toen voor differentieel programma's voor studenten met verschillende capaciteiten. "Wij moeten als het ware een selectie universiteit uitbouwen binnen een kwantiteitsinstelling". Overigens betekende het demokratiseringsproces wel een vooruitgang voor de andere geledingen, en maar de professoren kwamen er eerder berooid uit. De universiteit had dan ook de plicht het statuut van de professoren te verdedigen.

Wegwerpunief en CVP

In 1977 kwam de werkloosheid van universitaire gediplomeerden voor het eerst ten berde. Oplossingen hiervoor moesten niet zozeer gezocht worden in het scheppen van nieuwe diensten in de sektor van de welzijnszorg, het cultureel en het ontspanningsleven. Dit zou de verdere burokratisering maar in de hand werken. Hiermee was De Somer Poma en ook Geens jaren vooraf. "De fundamentele en duurzame oplossing kan alleen schulen in een omvang van de economische activiteit naar bedrijvigheid met toekomst". Dus die sektoren met hoogwaardige technologie.

1978 werd het jaar der cijfers: 10000 fr. inschrijvingsgeld, meer dan 20000 studenten en dies meer. Het scherpst hieldde De Somer toen weer de overheidsbemoeiing. Tijdens het hele akademischejaar zouden zaken die tot 10000 lopen. De rede van 1979 zat dan ook vol felle verwijzingen naar die gebeurtenissen. Als positief aspekt citeerde hij dat het probleem van de studiefinanciering terug ter hand werd genomen. Opvallend genoeg vond hij de aktie toch te ver gaan. De maatregel der 10000 moest de meer goeoden treffen. Werd ageren geen doel op zich in plaats van een middel om bepaalde misstanden recht te zetten?

Tegelijkertijd bekriftisserde De Somer het opbod tussen de universiteiten. Reklame temidden allerlei wegwerproducten kon niet. Voor het eerst werd ook over het VSO gealaberd: de resultaten der VSO'ers waren niet slechter dan die voor andere humaniorastudenten. De Somer vond trouwen dat het middelbaar onderwijs niet telkens mag afgemen worden aan de slaagcijfers aan de universiteit. Dit middelbaar onderwijs is meer dan een klaarstomen voor de universiteit; het heeft een eigen opvoedingsrol.

In 1979 kreeg ook de CVP een veeg uit de pan, hoewel De Somer reeds bij andere gelegenheden politieke waaistanden aangeklaagd had. Hij kloeg dit jaar meer specifiek over de verzuiling in het algemeen, maar "bij de zuil waarmen ons onderbrengt wordt maar onze klachten vaak met onverschilligheid geïgust". "De ware oplossing ligt in een depolitiseren van het hele onderwijsprobleem".

1981 was dan weer het jaar waarin de welvaartsmaatschappij en investeringen in dure zaken goedgepraat werden. "Allerhande groencollies, macrobiologische voeding, parallelle geneeskunde... zijn zoveel uitlopers van een irrationele benadering der dingen die stamt uit dezelfde testatietijd. Het zijn onkruiden die welig tieren op de vruchtbare bodem van een welvaartsmaatschappij... De universiteit moet zichzelf en de gemeenschap behouden tegen dergelijke strekkingen die een gevaar inhouden voor de sociale vooruitgang". Naast deze krasse uitspraak gleed de aandacht onder meer naar de studiebelasting van de student. Een maximale studiebelasting zou moeten vastgesteld worden. Deze gedachte werd echter rechtstreeks gekoppeld aan de enorme onderwijsslast en de overdreven eksamenbelasting van de professoren.

Latere redegis brachten niet veel nieuws voor het voetlicht, ofwel worden zij apart besproken. Overigens geeft dit artikel helemaal niet de kruitheidheid weer van De Somer op zijn meest spontane ogenblikken. Een zaak staat als een paal boven water: men mag het al dan niet eens zijn met bepaalde uitspraken of oordelen van deze doorgaans rustige man, maar zijn persoonlijkheid kan men zeker niet ontkennen.

Toon Boon C

Nieuws van het front *

Als rektor zat De Somer de vergaderingen van de Akademische Raad voor. Volgens het boekje dan toch. In de praktijk viel dit echter anders uit. Van een stringente vergaderdiscipline was er nauwelijks sprake. De Somer hanteerde het konsensusmodel: op zijn Akademische Raad werd nooit gestemd. Bij punten van diskussie volgde hij minzaam de door elkaar kletsende dekanen, assistenten- en studentenvetgenwoordigers waarbij hij als het ware omgemerkt peilde naar de diverse meningen. Bleken de meningsverschillen te groot, dan werd het agendapunt gewoon verschoven naar een volgende Akademische Raad waarop dan plots bleek dat al heel wat "misverstand" uit de weg waren geruimd.

Toen De Somer onlangs nog op de ASR-talkshow over deze gang van zaken werd geïnterpeleerd, antwoordde hij op de hem kenmerkende lakonieke wijze: "En wordt de universiteit daarom minder goed bestuurd misschien?"

En wat de studentenvetgenwoordiging betreft, was dit wel zijn stokpaardje. De "studenten mochten kwa universitair medebeher enkel meepatren over die dingen waar ze volgens De Somer rechtstreeks bij betrokken zijn: het onderwijs. Zo prees de rektor bij herhaling ondermeer de inbreng van studentenzijde in het studiedrukdoosier en

meer recent de bespreking van de kwaliteit van de aggregatieopleiding. Waagde de studentenvetgenwoordiging zich op, volgens de rektor, minder vertrouwd terrein, dan ging zij haar boekje te buiten. Een enkele keer klonk het zelfs: "Eén vingernip en gij ligt hier buiten."

Bovendien vond hij de eis voor meer medebeher overdreven: "Als het er aan de universiteit volledig demokratisch aan toe zou gaan, dan zou een student rektor moeten zijn," was één van zijn liefkoosde sofismen. "Bovendien," beweerde hij op de ASR-talkshow, "zijn de studenten nooit met een degelijk uitgewerkt voorstel afgekomen en nemen zij de huidige, beperkte vorm van medebeher overdoende ernstig." Nochtans vond hij het noodzakelijk dat de studenten als pressiegroep moeten kunnen optreden binnen de universiteit, dat zij hun vetgenwoordigers moeten hebben, en dat zij, om deze vetgenwoordigers te kunnen aanduiden, gestruktueerd moeten zijn. Hierbij betreurde hij dan stevast de aktuele desinteresse van de studentenmassa in tegenstelling tot de "overdreven agitatie van eind de jaren zestig."

Op de ASR-talkshow konstateerde hij: "99% van de studenten kent niet eens zijn vetgenwoordigers op de Akade-

mische Raad." In een interview met "De Morgen" van 6 oktober '81: "Een relatieve kalme (van studentenzijde), zoals wij die de laatste jaren kennen, is natuurlijk goed voor serien wetenschappelijk werk, maar er zijn ook negatieve kanten aan. De jeugd moet aan de universiteit tot een zekere ekspressie komen en als ze dat niet doet, vind ik dat de universiteit haar taak niet helemaal waarmaakt."

Verscheidene keren spoorde hij op ironische wijze vetgenwoordigers van kringen uit de KrUL en van de ASR aan om meer ruzie te maken, "zodat er eindelijk nog eens iets zou gebeuren". En hoewel hij '81 in Knaek vond dat "het politieke karakter van de studenten de onverschilligheid was", heette het in "Faze" van maart '85 dat "de slingerbeweging van het studentenleven nu in een meer rechtse of konservatieve richting gaat."

"Nochtans", beweerde de rektor er, "moeten jonge mensen kritisch zijn tegenover de gevestigde maatschappij. De jeugd moet altijd een beetje links zijn, of misschien is de term 'kritisch' beter." En dat was toch kenmerkend voor De Somer: hij was bereid te luisteren alleen als de aangebrachte argumenten van "gezond verstand" getuigen. Wat meestal al niet betekende dat "zijn" beslissing erdoor zou beïnvloed worden.

Zelf was hij ook niet afkerig van kontroversiële uitspraken. Daarom wordt het wennen, een universiteit zonder De Somer.

Barth De Moor

* Nieuws van het front was een rubriek in Veto 83-84 over de Akademische Raad.